

УДК 37:316.454.52

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ГРУПОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ

О.В.Янжула

Анотація. У статті розглядається проблема взаємозв'язку комунікативної компетентності та групової взаємодії; обґрунтовано переваги та недоліки групової форми навчальної діяльності.

Ключові слова: комунікативна компетентність, групова взаємодія, групова форма навчальної діяльності, знання, уміння, навички.

Аннотация. В статье рассматривается проблема взаимосвязи коммуникативной компетентности и группового взаимодействия; обоснованы преимущества и недостатки групповой формы учебной деятельности.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, групповое взаимодействие, групповая форма учебной деятельности, знания, умения, навыки.

Summary. The article deals with the problem of interconnection of communicative competence and group interaction; the advantages and defects of the group form of educational activity are exposed.

Key words: communicative competence, group interaction, group form of educational activity, knowledge, skills, expertise.

Постановка проблеми. Поняття «компетентнісна освіта» (competency-based education) виникло в процесі вивчення досвіду роботи американських вчителів. Дослідник Джон Равен писав: «Незвичайною у цьому підході була спрямованість турботи зусиль викладача. На відміну від більшості своїх колег, вчителька, яка працювала в цьому класі, не була особливо заклопотана виконанням програми (і за змістом, і за термінами). Натомість її увагу було зосереджено на компетентностях, яких учні могли набути, виконуючи ту чи іншу роботу. Ці компетентності містили стандартні шкільні навички: читання, письмо, орфографію та лічбу. Проте вони включали також пошук інформації, необхідної для досягнення мети, винахідливість, уміння переконувати, керувати та ін.» [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблема комунікативної компетентності та групової взаємодії є недостатньо висвітленою. Не виконано жодних досліджень з проблеми формування комунікативної компетентності у процесі групової взаємодії. Вчені здебільшого окремо досліджували ці концепти.

Комунікативна компетентність була предметом наукового аналізу як українських вчених-педагогів (Л.Бірюк, А.Богущ, Т. Вольфовська, С.Ніколаєва, О.Павленко, Л.Паламар, М.Пентиліук), так і зарубіжних науковців (М.Вятютнев, Н.Гез, О.Леонтьєв, Р.Мільруд, О.Миролюбов, А.Немушин, Ю.Пассов, Л.Брахман, С.Савіньон, М.Свейн).

Найбільший інтерес до групової взаємодії спостерігається в останні два десятиріччя. Проблеми групової взаємодії присвячені праці таких українських та зарубіжних науковців: О.Глузман, О.Друганова, С.Золотухіна, М.Євтух, В.Курило, В.Майбородова, Н.Побірченко, Н.Слізарова, М.Фрумін, Г.Цукерман, Е.Чудінова, Р.Селман, О.Стауфорд, М.Фландерс, М.Хаузен. Слушним в означеному контексті є дослідження В.Котова (визначення групових форм при варіативності організації навчально-пізнавальної діяльності школярів) [7], В.Сластьоніна (підвищення інтелектуального розвитку школярів при поєднанні індивідуальних і групових форм організації навчання) [10], Г.Цукерман (організація дискусії у груповій роботі учнів) [1, с.70].

Навчанню в малих групах співробітництва («cooperative learning») присвячені роботи Р.Славіна («Student team learning»), Девіда Джонсона й Роджерса Джонсона («Learning Together»), Ел.Аронсона («Jigsaw»), Спенсера, Кагана й ін.

Таким чином, **метою даної статті** вважаємо дослідження взаємозв'язку між комунікативною компетентністю та групувою взаємодією.

Виклад основного матеріалу дослідження. Компетентнісний підхід в освіті насамперед зорієнтований на формування в учня, студента «інтегративної характеристики особи, що відображає готовність та здатність людини мобілізувати набуті знання, уміння, досвід і способи діяльності та поведінки ефективного вирішення завдань, які виникають перед нею в процесі діяльності» [3].

За О.Казарцевою, комунікативна компетентність – це знання, уміння та навички, необхідні для розуміння чужих та породження власних програм мовленнєвої поведінки, адекватних цілям, сферам,

ситуаціям спілкування [5].

Так, М.Вятютнев відзначає, що комунікативна компетентність – це здатність використовувати мову творчо, цілеспрямовано, нормативно, у взаємодії зі співрозмовниками [2].

Д.Ізаренков виокремив у тлумаченні поняття «комунікативна компетентність» істотні ознаки:

- а) віднесеність комунікативної компетентності до класу інтелектуальних здібностей індивіда;
- б) сфера прояву цих здібностей є діяльним процесом, необхідною ланкою якого виступає мовний компонент, так звана мовленнєва діяльність.

Зважаючи на це, автор уточнює зміст комунікативної компетентності, вказуючи на те, що:

- а) ця здатність до спілкування є складним, набутим умінням, яке формується або у процесі природного пристосування людини до умов життя в певному мовному середовищі, або за допомогою спеціально організованого навчання;

б) ця здатність може знайти вияв в одному або в декількох видах мовленнєвої діяльності.

Таке уточнення дозволило авторові визначити комунікативну компетентність «як здатність людини до спілкування в одному, кількох або всіх видах мовленнєвої діяльності, яка становить набуту в процесі природної комунікації або спеціально організованого навчання особливу властивість мовленнєвої особистості» [4, с.55].

С.Савіньон визначала комунікативну компетентність як здатність функціонувати у реальних умовах спілкування, тобто в динамічному обміні інформацією, де лінгвістична компетенція повинна пристосуватися до прийому обширної інформації як лінгвістичного, так і паралінгвістичного характеру [12, с.4].

Педагогічне спілкування допомагає вчителю організувати взаємодію на уроці і поза ним як цілісний процес. Не обмежуючись лише інформаційною функцією, воно створює умови для обміну ставленнями, переживаннями, допомагає самоутвердженню школяра в колективі, забезпечує співробітництво і співтворчість у класі [7, с.61].

Перш ніж вводити до структури уроків різні види групової навчальної діяльності, потрібно навчити школярів працювати спільно, особливо коли учні не мають досвіду роботи в малих групах. Формування вмінь такої діяльності потрібно починати у фронтальній роботі. Доцільно, як пропонує Г.Цукерман, провідним засобом навчання обрати організацію дискусії на уроці [11]. Дискусія має найбільш оптимально забезпечити розв'язання висунутих на даному етапі навчальних завдань. Вона відрізняється від звичайної бесіди тим, що учні вступають в опосередковане спілкування один з одним. Якщо в бесіді учню достатньо висловити правильно положення, вчитель оцінює його, а часто і пояснює це положення замість учня, то в дискусії учню доводиться самостійно обґрунтовувати свої погляди.

Перш за все, вчитель повинен усвідомлювати, що групи можуть як сприяти, так і перешкоджати навчанню. З одного боку, група може бути тим середовищем, у якому учні створюють та досліджують символічні структури для розуміння світу шляхом засвоєння спільного досвіду та перевірки тих знань, які хочуть здобути. З іншого боку, діяльність групи може провокувати домовленість, марнотратство часу й зусиль на обговорення, задоволення від невдач іншої сторони і, часто, діяльність, яка несумісна із спільним навчанням [13].

При формуванні навчальних груп вчитель, насамперед, звертає увагу на ефективність і вміння учнів працювати разом, ніж на їхні розумові здібності.

Б.Крентон (B.Cranton) вважає, що групи можуть доповнювати або допомагати в різних видах навчання, та пропонує три типи навчальних груп, кожна з яких співвідноситься з певною сферою знань, а саме:

- інструментальні (наукові знання, причиново-наслідкова інформація);
- комунікативні (взаєморозуміння та суспільні знання);
- емансипаторські (посилене почуття впевненості та трансформація досвіду) [14].

Навчання в групах диференціюється залежно від навчальних завдань і цілей. Групове навчання, метою якого є набуття інструментальних знань, визначається як об'єднане. В об'єднаних навчальних групах зосереджується увага на предметі обговорення, хоча досвід, знання та компетентність кожного члена групи може сприяти навчанню групи загалом. Оскільки комунікативні знання набуваються шляхом пошуку, то таке групове навчання тлумачиться як співробітництво, головним завданням якого є обмін думками, почуттями та інформацією в процесі набуття певних знань.

На думку Ж.Феррі, групова робота відкриває широке «поле» вільної діяльності, тобто активності, зорієнтованої на інтереси учня в межах навчальної програми. Учні, так би мовити, заряджаються енергією й працьовитістю від своїх товаришів у прагненні спільної дії. Обмін думками під час аналізу й порівняння результатів праці своєї групи та інших груп спонукає дітей до активності, розвитку, формує бажання і прагнення до якісної взаємодії з товаришами [6].

Висновки з даного дослідження. На основі аналізу існуючих уявлень щодо проблеми групової взаємодії, можна стверджувати, що групова форма навчальної діяльності є однією із видів групової взаємодії у навчально-виховному процесі. І на відміну від традиційної форми навчальної діяльності, вона має такі переваги:

- відбувається активна групова взаємодія під час реалізації групових форм навчальної діяльності;
- формується комунікативна компетентність;
- можливість розробки більш складної схеми навчання;
- висока результативність у засвоєнні знань, у формуванні вмінь та у набутті особистісного досвіду, що допомагає у навчанні;
- формуються мотиви навчання;
- більший обсяг виконаної роботи;
- вміння пристосовуватися до темпу роботи групи;
- швидке занурення учнів у діяльність;
- формується вміння співпрацювати, підтримувати один одного, допомагати;
- розвиваються гуманні стосунки між учнями;
- школярі заряджаються енергією й працьовитістю від своїх товаришів;
- відбувається розвиток як психічних, так і навчальних можливостей (планування, рефлексія, самоконтроль, взаємоконтроль).

Ми виокремлюємо і недоліки групової форми навчальної діяльності:

- наявність у групі «лідера-бунтаря»;
- наявність у групі учня «я все зроблю за всіх»;
- наявність у класі «відчужених» школярів, які не бажають взаємодіяти з іншими у групі;
- наявність групи, яка виявляє невдоволеність працювати самостійно;
- розпад групи на мікропідгрупи;
- прояв антисоціальних норм поведінки у групі.

Проведений науковий аналіз сучасної вітчизняної та зарубіжної психолого-педагогічної літератури дає підстави визначити поняття «комунікативна компетентність» – *мовна здатність особистості використовувати набуті знання, уміння та навички для адекватного та успішного функціонування в соціумі*. Варто наголосити на тому, що ця здатність виявляється лише у взаємодії з іншими людьми. Основою комунікативної компетентності є сукупність знань, умінь та навичок, що забезпечують ефективний перебіг комунікативного процесу безпосередньо у процесі групової взаємодії. Групова взаємодія – це міжособистісний та міжгруповий вплив, який ґрунтується на набутих знаннях, умениях та навичках, які сприяють ефективному перебігу взаємодії. Таким чином, можна стверджувати, що комунікативна компетентність та групова взаємодія взаємопов'язані феномени, які доповнюють один одного. Як без комунікативної компетентності не може відбутися групова взаємодія, так само і групова взаємодія не може відбутися без мовної здатності особистості (комунікативної компетентності).

Дане дослідження не охоплює всього кола питань, пов'язаних із проблемою взаємозв'язку комунікативної компетентності та групової взаємодії, і не претендує на повноту характеристик розглянутої проблеми, а є лише одним із перших підходів до розроблення цієї психолого-педагогічної проблеми.

Література

1. Вітковська І. Творча педагогічна діяльність як особистісно орієнтована. Авторська концепція, технологія / І. Вітковська // Директор школи. – 2002. – № 4. – С. 70.
2. Вятютнев М.Н. Коммуникативная направленность обучения русскому языку в зарубежных школах / М.Н. Вятютнев // Русский язык за рубежом. – 1977. – № 6. – С. 38–45.
3. Головань М.С. Інформатична компетентність: сутність, структура та становлення / М.С. Головань // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах: Науково-методичний журнал. – 2007. – №4. – С. 62-69.
4. Изаренков Д.И. Базисные составляющие коммуникативной компетенции и их формирование на продвинутом этапе обучения студентов-нефилологов / Д.И. Изаренков // Русский язык за рубежом. – 1990. – № 4. – С. 54–60.
5. Казарцева О.М. Культура речевого общения: теория и практика обучения: учеб. пособие / О.М. Казарцева. – 2-е изд., – М.: Флинт, Наука, 1999. – 496 с.
6. Кашлев С.С. Современные технологии педагогического процесса: пособие для педагогов / С.С. Кашлев. – Минск.: Университетское, 2000 – 95 с.
7. Кухаренко В.М., Рибалко О.В., Сиротенко Н.Г. Дистанційне навчання: Умови застосування. Дистанційний курс: Навчальний посібник / За ред. В.М.Кухаренка. – Харків: НТУ «ХПІ», «Торсінг», 2002. – 320 с.

8. Освітні технології: Навч. метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За заг. ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.
9. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн / О.І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. — К.: „К.І.С.”, 2004. — 112 с.
10. Слостенин В.А. Педагогика / В.А. Слостенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов; Под.ред. В.А. Слостенина. – М.: Издательский центр “Академия”, 2002. – 576 с.
11. Цукерман Г. Общие основы педагогической инноватики. Опыт разработки теории инновационных процессов в образовании / Г. Цукерман. – М.: МЦКО, 1991. –312 с.
12. Hadley A. Teaching Language Cultural in Context. – Boston: Heinle and Heinle Publishers, 1993. – 532 p.
13. Heimlich J.E. Constructing Group Learning. In Learning in Groups : Exploring Fundamental Principles, New Uses, and Emerging Opportunities, New Directions for Adult and Continuing Education / J. E. Heimlich . – San Francisco : Jossy-bass, 1996. – №71. – p. 41-49.
14. Knights, B. Hearing Yourself Teach: Group Processes for Adult Educators / B. Knights // Studies in the Education of Adults. – 1993. – №2 (october). – p. 184-198.